

Burgerinitiatieven
voor
Wereldwijde Solidariteit

Reactie op en impact van de COVID-19-crisis

Radboud University

in samenwerking met

Colofon

Copyright © 2020
Sara Kinsbergen, Marieke Pijnenburg, Tom Merlevede en Luca Naus
Culturele Antropologie en Ontwikkelingsociologie
Radboud Universiteit
s.kinsbergen@ru.nl

Het onderzoek is gefinancierd door Stichting Wilde Ganzen en Radboud Universiteit.

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding	8
2. Methodologie	11
3. Burgerinitiatieven voor Wereldwijde Solidariteit	13
3.1 Het landschap van CIGS	13
3.2 CIGS-organisaties	17
4. Reactie van CIGS op COVID-19	22
4.1 Impact van de crisis op reguliere projecten en programma's	23
4.2 Noodhulp	26
5. De impact van COVID-19 op CIGS	29
Appendix 1.	38

Samenvatting

Dit onderzoek biedt inzicht in de rol van kleinschalige, door burgers geleide ontwikkelingsorganisaties op basis van vrijwilligerswerk tijdens de COVID-19-crisis en werpt licht op de impact van de crisis op deze organisaties. Het onderzoek vond plaats onder Burgerinitiatieven voor Wereldwijde Solidariteit en hun steunorganisaties in België (met name Vlaanderen), Denemarken, Frankrijk en Nederland. Om deze initiatieven aan te duiden zal de afkorting CIGS worden gebruikt die staat voor de Engelse term Citizen Initiatives for Global Solidarity. Hoewel dit rapport geen volledig en representatief beeld schetst van deze zogeheten CIGS in de deelnemende landen, biedt dit onderzoek de eerste systematische landoverschrijdende inventarisatie van CIGS in vier Europese landen. We concluderen dat ondanks verschillen tussen deze landen wat betreft de samenstelling van hun maatschappelijke middenveld, het type ondersteuning dat CIGS krijgen en de grondgedachte achter deze steun, de CIGS in de betreffende landen genoeg raakvlakken hebben om te spreken over een gedeeld, landoverschrijdend fenomeen. Ook al zijn sommige organisaties relatief klein, toch laat ons onderzoek zien dat CIGS als groep in staat zijn om aanzienlijke middelen te mobiliseren, wat betreft mankracht (in de vorm van het grote aantal vrijwilligers binnen deze organisaties) en financiën.

- De 541 CIGS uit ons onderzoek vertegenwoordigen 7.573 vrijwilligers, 526 betaalde personeelsleden en een totaal jaarbudget van € 29.900.812. Gezamenlijk zijn ze actief in 104 verschillende landen wereldwijd, waar ze momenteel ruim 885 projecten ondersteunen.
- Tussen januari en september 2020 heeft de COVID-19-crisis 88% van de reguliere projecten en programma's van CIGS rechtstreeks getroffen. In totaal heeft 64,8% van de CIGS haar inkomsten zien teruglopen, terwijl 52% van de CIGS in ons gegevensbestand nieuwe activiteiten heeft opgestart met betrekking tot de COVID-19-crisis.
- Ook al richten CIGS zich doorgaans op ontwikkelingsprocessen met een lange(re) looptijd, zijn toch veel CIGS noodhulp gaan bieden aan partners en gemeenschappen waarmee ze samenwerken. Hun vaak langdurige aanwezigheid in bepaalde regio's en hun bestendige partnerschap met lokale organisaties zorgen voor een grote bereidheid van CIGS om in te springen (ondanks hun eigen organisatorische uitdagingen). Ook is het daardoor mogelijk om snel te reageren. Hun financieringsbasis stelt ze in staat

om op korte termijn financiële middelen vrij te maken of om nieuwe fondsen te werven ter financiering van de reactie van hun partners op COVID-19.

- Van maart tot november 2020 hebben vier CIGS-steunorganisaties in vier verschillende landen (CISU, La Gulde, de provincie West-Vlaanderen en Stichting Wilde Ganzen) in totaal 326 projecten in 58 verschillende landen ondersteund, voor een bedrag van ruim € 5.390.000. De projecten richtten zich gezamenlijk op ongeveer 2.087.786 begunstigden.
- We zien dat de strategieën die CIGS gebruiken om fondsen te werven tot nu toe grote invloed hebben gehad op de impact van COVID-19 op CIGS. Belgische en Franse CIGS zijn afhankelijker van rechtstreekse fondsenwervingsactiviteiten, deze moesten vaak stilgelegd worden vanwege COVID-19-maatregelen. Dit wordt weerspiegeld in de grote impact die de crisis tot nu toe heeft gehad op de inkomsten van CIGS in beide landen.
- CIGS in België en Frankrijk maken zich dan ook meer zorgen over de toekomst, terwijl Deense en Nederlandse CIGS zich wel zorgen maken, maar toch ook verwachten dat de crisis kansen zal bieden. Een belangrijk feit is dat CIGS hun strategieën voor fondsenwerving baseren op de traditie van doneren zoals die in hun land bestaat en op de daaruit voortvloeiende samenstelling van zowel particuliere als geïnstitutionaliseerde financieringsactoren. Een grondige analyse van deze verschillen valt buiten het bestek van dit onderzoek. Toch zien we dat, bijvoorbeeld in Nederland de alomtegenwoordigheid van particuliere stichtingen en hun (toegenomen) bereidheid om CIGS te steunen, aan CIGS een duidelijke waarborg tegen de impact van de crisis heeft geboden. Zulke particuliere stichtingen hebben hun steun aan CIGS onveranderd voortgezet of zelfs opgeschaald.
- Naast het bovengenoemde zijn er ook aanwijzingen dat de identiteit van het maatschappelijke middenveld in de verschillende landen en de daarmee samenhangende grondgedachte achter steun aan CIGS van invloed zijn op de strategieën voor fondsenwerving en daarmee op de impact van de crisis. De bevindingen van het onderzoek lijken erop te wijzen dat in zowel België als Frankrijk CIGS en CIGS-steunorganisaties een duidelijke rol zien voor CIGS binnen hun eigen maatschappij, als ondersteuning van wereldburgerschap. Dit wordt weerspiegeld in de veeleer geprivatiseerde fondsenwervingsstrategieën van CIGS in Frankrijk en België (in scholen en buurtcentra): burgers informeren en betrekken bij het werk van CIGS wordt daar duidelijk als een missie beschouwd. In de huidige crisis leidt dat tot een negatievere impact van de crisis op de inkomsten van CIGS en dat belemmert ze bij het

realiseren van hun doelstelling om mensen te bereiken binnen hun eigen gemeenschap.

- We zien niet alleen verschillen tussen landen wat betreft strategieën in fondsenwerving die bepalend zijn voor de impact van en de reactie op de crisis. We zien eveneens dat Deense CIGS doorgaans grotere en professionelere organisaties zijn. Resultaten van deze organisaties worden minder beïnvloed door de crisis. Uit ons onderzoek blijkt ook dat met name grotere organisaties hebben besloten om naar aanleiding van COVID-19 noodprojecten op te zetten. Tegelijkertijd uiten deze professionelere organisaties ook andere zorgen met betrekking tot bijvoorbeeld de gezondheid van hun medewerkers, zowel in eigen land als in de landen die ze ondersteunen

Over het geheel genomen zien we een aanzienlijke veerkracht in CIGS, die veelal manieren ontdekken om hun reguliere werk te vervolgen en/of COVID-19-interventies te starten. Ze zetten zich in om ondersteuning te blijven bieden aan hun lokale partners en de gemeenschap waarin ze werkzaam zijn. Er zijn CIGS die hun reguliere activiteiten hebben stilgelegd, maar de meeste hebben er vertrouwen in dat ze hun partners en hun werk in de nabije toekomst zullen kunnen blijven ondersteunen.

Enkele algemene bedenkingen:

- De CIGS die aan een exitstrategie werkten, ondervonden een terugval in dit proces. Omwille van beperkte mogelijkheden voor bijvoorbeeld lokale fondsenwerving vanwege de beperkingen op de economische situatie door COVID-19 regelgeving, worden de lokale partners in toenemende mate (weer) financieel afhankelijk van de steun van CIGS.
- Omdat persoonlijke ontmoeting centraal staat in het werk van CIGS, kunnen langdurige reisbeperkingen het onmogelijk maken voor CIGS en hun lokale partners om elkaar persoonlijk te ontmoeten. Dit kan behoorlijk grote gevolgen hebben voor de motivatie van CIGS-leden en hun kracht om fondsen te werven.
- Mocht de crisis het globale Noorden blijven beïnvloeden, dan zullen de mogelijkheden van CIGS om fondsen te werven bij reguliere (particuliere) donoren om CIGS te steunen en als CIGS in staat zullen zijn om nieuwe (particuliere) donoren te bereiken .

- Het blijvend aanslepen van de COVID-19-crisis kan de zichtbaarheid van CIGS in de eigen gemeenschap negatief beïnvloeden. Dit heeft niet alleen gevolgen voor hun fondsenwervende activiteiten, maar ook op hun rol die ze spelen bij het verhogen van wereldburgerschap.
- Het starten van nieuwe projecten en samenwerkingen in het globale zuiden wordt momenteel als uitdagend ervaren.
- Hoewel de CIGS tot nu toe veerkrachtig zijn, ontstaat de vraag hoe een potentiële verlenging van de crisis hun partnerschappen en hun interventies zal beïnvloeden.

1. Inleiding

Van oudsher onderscheidt men drie hulpkanalen in het veld van internationale ontwikkelingssamenwerking. De eerste categorie bestaat uit regeringen die bilateraal zuidelijke landen ondersteunen via intergouvernementele steun (Develtere & De Bruyn, 2009). Het tweede hulpkanaal bestaat uit multilaterale organisaties zoals de Verenigde Naties. Het derde kanaal wordt gevormd door traditionele niet-gouvernementele organisaties (ngo's) die ook worden aangeduid met termen als indirecte, particuliere of civilaterale ontwikkelingshulp (Develtere & De Bruyn, 2009). Actoren in deze drie kanalen worden vaak beschouwd als 'traditionele donateurs' in die zin dat zij hun 'raison d'être' in internationale ontwikkelingssamenwerking vinden en dat zij in essentie 'één gemeenschap [vormen] met domeinspecifieke normen en waarden, omgangsvormen, discours en woordenschat' (Develtere & De Bruyn, 2009). Over het geheel genomen ondervinden deze traditionele actoren steeds meer 'concurrentie' van een toevloed aan alternatieve ontwikkelingsactoren. Om uiteenlopende redenen zijn steeds meer beroemdheden, particuliere stichtingen en bedrijven actieve spelers geworden in het veld van internationale hulpverlening (Kinsbergen, 2014; Richey & Ponte, 2014).

De opkomst van niet-traditionele actoren in het veld van internationale ontwikkelingshulp is steeds vaker onderwerp van (academische) bestudering en krijgt steeds meer aandacht van beleidsmakers. Het is interessant en tekenend voor hun positie in het veld van internationale ontwikkelingssamenwerking dat een alomtegenwoordige actor in veel noordelijke landen grotendeels onveranderlijk blijft: de duizenden individuen die actief deelnemen aan de armoedebestrijding door hun eigen kleinschalige, op vrijwilligerswerk gebaseerde ontwikkelingsorganisatie op te zetten. Binnen dit onderzoek verwijzen we naar deze organisaties als Burgerinitiatieven voor Wereldwijde Solidariteit (CIGS) (Citizen Initiatives for Global Solidarity – CIGS). Een Europese inventarisatie in 17 landen komt tot de conclusie dat, ondanks uiteenlopende benamingen en aantallen, burgerinitiatieven in heel Europa gangbaar en wijdverspreid zijn (Pollet et al., 2014). Hoe klein de afzonderlijke organisaties ook zijn, toch illustreren de onderstaande cijfers dat burgers die hun eigen ontwikkelingsorganisatie oprichten en leiden geen anekdotisch verschijnsel zijn, maar overal in Europa voorkomen¹. In Nederland wordt het aantal particuliere ontwikkelingsinitiatieven (POI's), zoals ze in de wetenschap worden genoemd, geschat op zo'n 5.000 CIGS. In 2014 was 4% van de Nederlandse

1. Ook buiten Europa, zoals in de Verenigde Staten en Canada, is er een groeiend aantal CIGS. Het onderhavige onderzoek richt zich echter op CIGS in Europese landen.

(volwassen) bevolking actief betrokken bij een POI, wat neerkomt op een half miljoen deelnemers (Plaisier & Schulpen, 2014). In 2018 ontvingen POI's ongeveer 20 miljoen euro van Nederlandse huishoudens. In Vlaanderen schat men het aantal POI's op 1.000 à 6.000 (Develtere & De Bruyn, 2009; Mevis, 2016). Het totale jaarbudget van Vlaamse burgerinitiatieven wordt geschat op zo'n 63 miljoen euro.

CIGS zijn zeker geen nieuw fenomeen. Onder invloed van macroprocessen zoals globalisering en de daaraan gerelateerde democratisering van reizen en individualisatie is hun aantal echter aanmerkelijk toegenomen sinds het midden van het eerste decennium van deze eeuw. Daardoor spelen CIGS in veel landen van het noorden een steeds prominentere rol in het maatschappelijke middenveld. Vandaag de dag is het dan ook onmogelijk om te spreken over (het speelveld van) internationale samenwerking zonder deze heterogene groep organisaties erbij te betrekken. Als wereldwijde gemeenschap beginnen we aan het 'decennium van actie' met het opstellen van de Agenda voor Duurzame Ontwikkelingsdoelen (ofwel SDG's, Sustainable Development Goals). Deze agenda, die ook wel 'project iedereen' wordt genoemd, doet een oproep aan eenieder – van individuen tot bedrijven, ngo's en multilaterale actoren – om actief bij te dragen aan de verwezenlijking van deze doelen in 2030. Voor deze agenda is het essentieel om niet alleen CIGS te erkennen in hun rol als ontwikkelingsactoren maar ook te begrijpen wat zij (kunnen) bijdragen aan de verwezenlijking van deze agenda.

CIGS staan bekend om hun rol als ontwikkelingsactoren en hun bijdragen aan ontwikkelingsprocessen op de lange(re) termijn, maar het onderhavige onderzoek analyseert de rol die CIGS spelen tijdens een humanitaire crisis. Het spitst zich toe op de vraag of CIGS hebben gereageerd op de COVID-19-crisis in de landen waar zij actief zijn en zo ja, hoe ze dat hebben gedaan. Daarnaast onderzoeken we welke invloed de pandemie op de organisaties heeft gehad. Voordat we onze bevindingen voorleggen, geven we een overzicht van het CIGS-landschap in de verschillende landen. Het onderzoek is gericht op België, Denemarken, Frankrijk en Nederland en is de eerste systematische landoverschrijdende vergelijking van CIGS.

Dit onderzoek is uitgevoerd aan de Nederlandse Radboud Universiteit in opdracht van het Research & Action Network on European Citizen Initiatives for Global Solidarity. Dit netwerk bestaat uit maatschappelijke organisaties in België (4de Pijlersteunpunt, eu can aid! en de provincie West-Vlaanderen), Denemarken (CISU), Frankrijk (La Guilde) en Nederland (Stichting Wilde Ganzen, Vastenactie en Partin). Al deze organisaties bieden een ander soort ondersteuning aan de CIGS in de landen van hun samenwerkingspartners en/of landen in het globale zuiden. Om die reden zullen we

naar deze organisaties verwijzen als steunorganisaties. Dit verslag richt zich met name op het werk van CIGS die in het noorden zijn gevestigd en steun bieden aan organisaties en gemeenschappen in het globale zuiden en op steunorganisaties die hen bijstaan bij dit werk. Dat betekent dat het werk van een aantal leden van dit netwerk slechts deels wordt beschreven in dit verslag. Eu can aid! biedt rechtstreekse ondersteuning aan ontwikkelingsorganisaties in het globale zuiden en niet aan CIGS die in het noorden zijn gevestigd. Vastenactie verleent zowel directe steun aan CIGS in Nederland als aan ontwikkelingsorganisaties in het globale zuiden. De financiering is afkomstig van Stichting Wilde Ganzen en Radboud Universiteit.

2. Methodologie

Het onderzoek is gevoerd vanuit een verkennende, gemengd methodologische opzet, in nauwe samenwerking met de steunorganisaties die opdracht tot het onderzoek hebben gegeven. De gegevens zijn verzameld tussen juni en november 2020. Er hebben uitgebreide interviews plaatsgevonden met medewerkers van de acht steunorganisaties om inzicht te krijgen in de context waarin CIGS opereren in de respectievelijke landen in het noorden. Daarnaast werden eerdere onderzoeken en beleidsdocumenten geanalyseerd. De reactie van CIGS op de COVID-19-crisis is verder onderzocht aan de hand van administratieve dossiers van projecten die ter beschikking zijn gesteld door CIGS-steunorganisaties die financiële ondersteuning hebben geboden aan CIGS (La Gulde, de provincie West-Vlaanderen, CISU en Wilde Ganzen).

Om de impact van de crisis op CIGS in kaart te brengen, is een enquête gehouden onder de CIGS in de deelnemende landen. Deze enquête is verspreid via de steunorganisaties door middel van e-mail, nieuwsbrieven en sociale media en kreeg een respons van 567 CIGS (zie tabel 1 voor informatie over de respons). We kunnen niet concreet zeggen of deze steekproef representatief is voor de gehele populatie van CIGS in de betreffende landen. Aangezien we CIGS hebben benaderd via steunorganisaties, is het mogelijk dat met name recentere en kleinere CIGS ondervertegenwoordigd zijn in ons onderzoek omdat deze wellicht (nog) niet samenwerken met steunorganisaties. Dit kan eveneens gelden voor diaspora-organisaties, die het risico lopen van ondervertegenwoordiging in het netwerk van CIGS-steunorganisaties. Verder kunnen we geen volledig en representatief beeld geven van CIGS en het ondersteunende systeem van CIGS in de deelnemende landen, doordat we niet alle CIGS-steunorganisaties in ons onderzoek hebben opgenomen. Aangezien wij echter de grootste steunorganisaties in elk land hebben opgenomen, zijn we ervan overtuigd dat we binnen deze landen veel CIGS hebben weten te bereiken.

Land	Bereik	N	Responspercentage
België	1047	113	10.8%
Denemarken	268	84	31.3%
Frankrijk	4000	106	10.6%
Nederland	2615	264	10.1%

Tabel 1. Steekproef

De netwerken van Wilde Ganzen, Vastenactie en Partin overlappen elkaar gedeeltelijk. Dit heeft vermoedelijk geleid tot een vertekening van het responspercentage in Nederland.

Tot slot hebben we een beter begrip gekregen van de rol van CIGS in de crisis en de impact die de crisis op hen heeft gehad door uitgebreide interviews af te nemen bij kernleden² van twaalf CIGS in België (4) en Nederland (8). Alle interviews vonden plaats in oktober 2020. Ze duurden ongeveer 1 à 2,5 uur en werden online afgenomen. Om deelname van CIGS aan dit deel van het onderzoek niet nodeloos te bemoeilijken hebben we ervoor gekozen om alleen interviews te voeren met Nederlandssprekende CIGS-leden, zodat dit deel van het onderzoek beperkt is tot Belgische en Nederlandse CIGS. De casestudy's zijn geselecteerd uit de enquêterespondenten. In de steekproef hebben we een groep CIGS opgenomen die representatief is voor de verscheidenheid op het gebied van organisatiekenmerken, soort interventies en respons op en impact van de crisis (zie Bijlage 1 voor gedetailleerde informatie over de steekproef). In dit verslag gaan we dieper in op vier casussen ter illustratie van de impact op de crisis en de reactie van CIGS daarop.

2. De term 'leden' verwijst naar zowel betaalde als onbetaalde medewerkers van CIGS.

3. Burgerinitiatieven voor Wereldwijde Solidariteit

3.1 Het landschap van CIGS

Deze paragraaf biedt inzicht in de context waarin CIGS handelen. We beschrijven of, hoe en waarom CIGS worden ondersteund en erkend als actoren op het terrein van internationale ontwikkelingssamenwerking. Het onderzoek kan een eerste licht werpen op deze verschillen, maar het valt buiten het bereik van deze studie om een systematisch en grondig begrip voor te leggen van de verschillen en overeenkomsten in identiteit, rol en positie van de CIGS binnen de deelnemende landen.

In het noorden van **België** noemt men CIGS 'Vierde Pijler-organisaties' ter onderscheid van initiatieven die behoren tot de eerste drie ontwikkelings-hulpkanalen (Develtere & De Bruyn, 2009). Binnen deze pijler worden CIGS onderscheiden van meer geïnstitutionaliseerde organisaties en gedefinieerd als een vastomlijnde groep initiatieven die buiten een (reeds bestaande) geïnstitutionaliseerde structuur zijn ontstaan en die ontwikkelingssamenwerking als primaire bestaansreden hebben (Develtere & De Bruyn, 2009). De inventarisatie van Vlaamse CIGS toont vooralsnog aan dat het gaat om kleinschalige vrijwilligersorganisaties voor ontwikkelingshulp. In Wallonië worden CIGS 'Initiatives Populaires de Solidarité Internationale' (IPSI) genoemd.

Op dit moment is er voor CIGS geen steun van de federale overheid. De Vlaamse regering heeft in 2009 besloten om CIGS te gaan ondersteunen en vestigde daartoe het 'Vierde Pijler Steunpunt'. Dit was de eerste stap naar erkenning van CIGS in Vlaanderen. Deze steunorganisatie biedt CIGS advies, scholing, netwerkmogelijkheden en, sinds 2017, een beperkte financiering. Inmiddels staan er in hun bestand 838 CIGS geregistreerd. Tijdens dit erkenningsproces gaf men opdracht aan twee academische studies om deze tot dusver onbekende en/of niet-erkende actoren te onderzoeken. Het Vierde Pijler Steunpunt is in 2012 geïntegreerd in 11.11.11, de Noord-Zuidcoalitie van ngo's, vakbonden, bewegingen en uiteenlopende solidariteitsgroepen in Vlaanderen. Sinds 2013 worden CIGS ook vertegenwoordigd in de algemene ledenvergadering en de raad van bestuur van 11.11.11. De coalitie wil een stem geven aan CIGS als onderdeel van het brede en diverse landschap van actoren op het terrein van ontwikkelingssamenwerking. Hoewel het niet de bedoeling is om ze op te nemen in het systeem van gevestigde ontwikkelingsactoren, heeft de coalitie de intentie kenbaar gemaakt om CIGS te erkennen en op te nemen in de gemeenschap van ontwikkelingssamenwerking. Sinds 2017 bestaat het '11.fonds' dat specifiek gericht is op CIGS: een fonds voor het toebedelen van een gedeelte van het budget (€ 100.000) dat bijeengebracht is door gezamenlijke fondsenwerving van de coalitieleden.

Ondanks regionale verschillen – ook op het niveau van provincies en gemeenschappen – kunnen CIGS rekenen op (financiële) steun. Ze worden beschouwd als cruciale actoren in het versterken van wereldburgerschap op lokaal niveau. Als onderdeel van de Vierde Pijler is er een panel ingesteld dat momenteel bestaat uit 280 CIGS. Dit panel waarborgt en bewaakt het gemeenschappelijk belang van Vierde Pijlerorganisaties binnen de coalitie en met betrekking tot verschillende stakeholders. CIGS worden enerzijds erkend als onderdeel van dezelfde gemeenschap en anderzijds gewaardeerd om hun onderscheidende kenmerken. Uitgangspunten van de samenwerking tussen CIGS en gevestigde ontwikkelingsactoren in Vlaanderen zijn het stimuleren van dialoog, wederzijds respect, wederzijdse erkenning en het bundelen van krachten om gemeenschappelijke doelen te verwezenlijken. In het Franstalige deel van België is 'la Cellule d'Appui pour la Solidarité Internationale Wallonne' (CASIW) het voornaamste aanspreekpunt voor CIGS. CASIW wil de betrokkenheid en het partnerschap van burgers in internationale ontwikkelingssamenwerking bevorderen. Momenteel kunnen CIGS in Wallonië niet rekenen op de steun die CIGS in Vlaanderen krijgen.

In **Nederland** worden CIGS doorgaans 'Particuliere Initiatieven' genoemd. Voor zover wij weten is Nederland het enige land waar men een formele definitie hanteert voor CIGS, geformuleerd door Radboud Universiteit (Kinsbergen, 2014). CIGS worden gedefinieerd als (1) kleinschalige (minder dan twintig kernleden of een budget onder de € 1.000.000), (2) vrijwilligersinitiatieven (minder dan 20% betaalde kernleden) met (3) ontwikkelingssamenwerking als 'bestaansgrond' en (4) zonder rechtstreekse financiering door het ministerie van Buitenlandse Zaken (Kinsbergen, 2014). Nederland heeft wereldwijd de oudste traditie van bestudering van het werk van CIGS. Vanaf het eind van de jaren negentig van de vorige eeuw heeft de Nederlandse overheid het proces van 'integratie' op het terrein van internationale ontwikkelingssamenwerking ondersteund en bewerkstelligd. Lange tijd heeft dit geleid tot een aanmerkelijke indirecte financiële ondersteuning van CIGS door de rijksoverheid. Men verwachtte dat hierdoor ontwikkelingssamenwerking zou veranderen 'van een exclusief terrein in een geïntegreerd deel van verschillende sectoren en kringen'. Men zou dit kunnen betitelen als het integreren van ontwikkelingssamenwerking (Herfkens, 2001, blz. 8). Bovenal, zo zei men, zouden deze activiteiten bijdragen aan de publieke steun aan ontwikkelingssamenwerking (Herfkens, 2001, blz. 9). In 2008 stelde het ministerie eenmalig een fonds in voor 'jonge en innovatieve' initiatieven als stimulans voor CIGS en CIGS-achtige organisaties, om toegang te krijgen tot overheidsfinanciering (Mofa, 2008). De beleidsverklaring bij dit nieuwe fonds stelde dat het fonds als doel had om

aanvragers uiteindelijk toegang te geven tot reguliere overheidsfinanciering. Organisaties die langs deze weg gefinancierd werden, kregen gelegenheid om te professionaliseren in hun bedrijfsvoering. Dit laat zien dat Nederlandse steunsystemen voor CIGS enerzijds nadrukkelijk gericht zijn op de rol van CIGS als katalysator in het proces van versterking van publieke steun en anderzijds expliciet mikken op een professionalisering van deze organisaties die moet leiden tot opname van CIGS in het reguliere systeem, waardoor zij meer op bestaande organisaties zouden moeten gaan lijken.

Deze ondersteuning werd verleend aan CIGS door in Nederland gevestigde ontwikkelingsorganisaties die door de overheid werden gefinancierd als onderdeel van meerjarige beleidsplannen. Vanaf 2011 hebben bezuinigingen en daarmee samenhangende beleidsveranderingen op het niveau van de rijksoverheid en gevestigde ontwikkelingsorganisaties geleid tot een geleidelijke afbouw van deze ondersteuning. In 2005 hebben negen gevestigde Nederlandse ontwikkelingsorganisaties gezamenlijk bijna 2.000 POI-projecten medegefinancierd met een budget van zo'n 40 miljoen euro in totaal. In 2018 kwam dit neer op minder dan 500 projecten die in totaal 10 miljoen euro ontvingen van vier organisaties. Momenteel zijn Stichting Wilde Ganzen en Vastenactie de enige twee gevestigde ontwikkelingsorganisaties die nog steeds ondersteuning bieden aan CIGS, en die bestaat voornamelijk uit particuliere financiering. In 2009 werd Partin als overkoepelende organisatie voor CIGS opgericht door en voor in Nederland gevestigde CIGS. Partin stelt zich ten doel om CIGS een stem te geven in discussies over ontwikkelingssamenwerking en behartigt belangen van CIGS. Daarnaast biedt Partin praktische adviezen en hulpmiddelen aan CIGS. Momenteel telt Partin 355 CIGS-leden. Partin wordt gefinancierd uit bijdragen van de leden. In tegenstelling tot België heeft Partin geen formeel partnerschap met Partos, de overkoepelende organisatie voor meer gevestigde ontwikkelingsorganisaties.

In **Frankrijk** betitelt men CIGS als 'Associations de Solidarité Internationale' (ASI), die 'Microprojets' (kleine projecten) initiëren en/of ondersteunen. Sinds de jaren negentig van de vorige eeuw worden CIGS ondersteund door het Franse ministerie van Ontwikkelingssamenwerking. Daarnaast bestaat er een stevig regionaal netwerk van organisaties die CIGS actief ondersteunen bij de versterking van wereldburgerschap. In de afgelopen tijd hebben particuliere (familie-)stichtingen een groeiende bereidheid getoond om het werk van CIGS te ondersteunen, hetzij rechtstreeks, hetzij via gespecialiseerde steunorganisaties. Momenteel verantwoordt de Franse overheid haar steun aan CIGS door te stellen dat ze evenveel belang hecht aan ontwikkelingsinterventies van CIGS als aan de ondersteuning die andere

actoren bieden: CIGS worden gewaardeerd vanwege hun innovatieve manier van werken en vanwege hun potentieel om zich te ontwikkelen tot meer gevestigde organisaties. Daarnaast beschouwt men CIGS als belangrijke afspiegeling van een robuuste lokale, mobiliserende kracht, die eveneens benadrukt dat CIGS een belangrijke bijdrage leveren aan wereldburgerschap. Uit het bovengenoemde blijkt wel dat CIGS, vanwege hun specifieke aard, worden erkend als legitieme ontwikkelingsactoren, die niet alleen in de landen in het globale zuiden waar ze actief zijn waardevolle bijdragen leveren, maar ook in Frankrijk zelf. Tegelijkertijd stelt men dat veel CIGS ondersteuning en scholing nodig hebben om verder hun werkwijze en organisatiestructuur te professionaliseren en meer te leren van en samen te werken met andere actoren (AFD, 2019).

In **Denemarken** kunnen grotere ontwikkelingsorganisaties een rechtstreekse, strategische overeenkomst treffen met het Deense Internationale Ontwikkelingsagentschap (DANIDA). De steun aan kleinere ngo's is gemandateerd aan een paar grotere ngo's en overkoepelende organisaties. Met 272 lidorganisaties is de CISU de grootste overkoepelende organisatie met een steun die jaarlijks varieert van 53.000 tot 175.000 euro. In Denemarken bestaat er geen duidelijk onderscheid tussen kleinere, middelgrote en grotere ontwikkelings-organisaties. Tot nu toe is er geen (academisch) onderzoek geweest naar Deense CIGS, zodat het min of meer onbekend terrein is.

3.2 CIGS-organisaties

In deze paragraaf bieden we achtergrondinformatie over CIGS in de verschillende landen die zijn onderzocht. Hoewel deze studie geen gedetailleerd profiel verschaft van CIGS-leden en hun motieven, blijkt uit eerdere onderzoeken dat CIGS-leden over het algemeen hoger opgeleid en van middelbare leeftijd zijn. De meeste CIGS komen voort uit een persoonlijke kennismaking tijdens een vakantie of een langer verblijf in een land in het globale zuiden (Develtere & De Bruyn, 2009; Godin, 2013; Kinsbergen, 2014; La Guilde, 2016; Mevis, 2016).

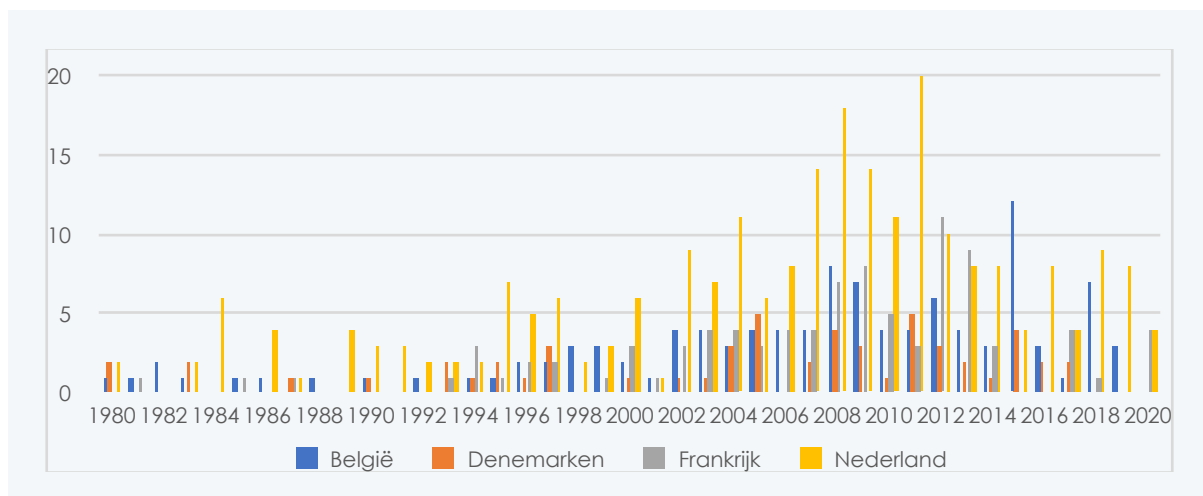
In de vier betreffende landen zijn CIGS te definiëren als (relatief) kleinschalige organisaties. Met een gemiddeld ledenaantal van 35 en een jaarbudget van zo'n € 147.000 zijn Deense CIGS verreweg de grootste vergeleken met die in de andere landen in dit onderzoek. Dat Deense CIGS eveneens professioneler zijn valt af te leiden uit het grotere aantal betaalde medewerkers van deze organisaties. In de onderhavige studie hebben we de kenmerken van CIGS-leden niet onderzocht, maar uit eerder onderzoek blijkt dat gemiddeld genomen Belgische, Nederlandse en Franse CIGS-leden van middelbare leeftijd zijn, terwijl Deense CIGS-leden vaker een grotere diversiteit aan leeftijden hebben en er vaak ook meer jongere mensen bij betrokken zijn. Hoewel ze in omvang vergelijkbaar zijn met hun Nederlandse en Belgische tegenhangers, wijst het grotere aantal betaalde medewerkers op een professionelere context in Frankrijk. Al hebben CIGS in alle vier de landen een vrijwillig karakter, toch komt dat aspect het meest naar voren in CIGS in België, waar bijna 97% van de organisaties volledig door vrijwilligers worden bestierd. Nederlandse CIGS zijn het kleinst wat betreft kernleden en jaarbudget. Tabel 2 geeft een overzicht van de belangrijkste kenmerken van CIGS in de vier landen.

Met een totaal van 7.573 vrijwilligers, 526 betaalde werknemers en een totaal jaarbudget van € 29.900.81 zijn 541 Europese CIGS actief in 104 verschillende landen en ondersteunen ze momenteel 885 projecten.

	Nederland	België	Denemarken	Frankrijk
	Particuliere initiatieven	Vlaanderen: 4de pijler-organisaties Wallonië: Initiatives Populaires de Solidarité Internationale (Volksinitiatieven voor Internationale Solidariteit)	Geen specifieke aanduiding	Association de Solidarité Internationale (Vereniging voor Internationale Solidariteit)
	10 leden	13 leden	35 leden	17 leden
	Vrijwilligers: 92,4% Betaalde medewerkers: 7,6%	Vrijwilligers: 96,6% Betaalde medewerkers: 3,4%	Vrijwilligers: 90,6% Betaalde medewerkers: 9,4%	Vrijwilligers: 92,9% Betaalde medewerkers: 7%
	Jaarbudget: € 51.331	Jaarbudget: € 63.503	Jaarbudget: € 147.123	Jaarbudget: € 56.599
	+/- 5.000 CIGS	1.500 – 6.400 CIGS	onbekend	4.000 CIGS
	1. Particulieren 2. ngo's 3. Particuliere stichtingen	1. Particulieren 2. Overheidssubsidies 3. Scholen	1. ngo's 2. Particulieren 3. Particuliere stichtingen	1. ngo's 2. Particulieren 3. Overheidssubsidies
	1. Donaties via website 2. Direct mailing 3. Campagnes via sociale media	1. Georganiseerde evenementen 2. Direct mailing 3. Rechtstreeks verkoop van producten	1. Donaties via website 2. Georganiseerde evenementen 3. Direct mailing	1. Georganiseerde evenementen 2. Collectes 3. Direct mailing
	1. Oeganda 2. Ghana 3. Indonesië	1. DRC (Congo) 2. Kenia 3. India	1. Kenia 2. Oeganda 3. Tanzania	1. Burkina Faso 2. Senegal 3. Benin

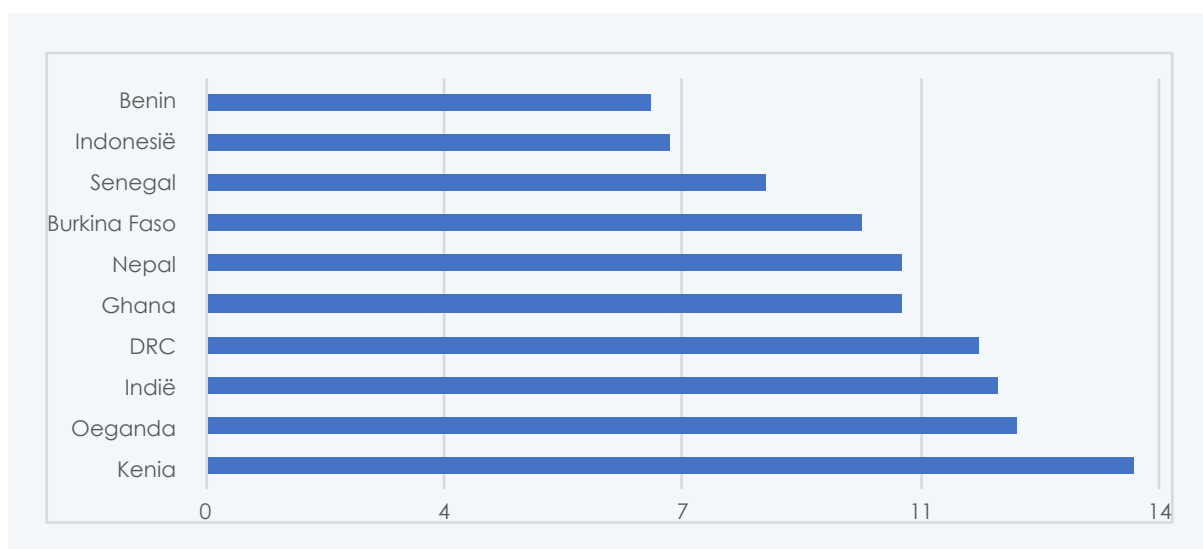
Tabel 2. Belangrijkste kenmerken van de CIGS in de vier landen

De vier landen die in de onderhavige studie zijn onderzocht, hebben allemaal een piek gehad van nieuwe CIGS die zijn opgericht tussen 2007 en 2010 (zie Figuur 1). Vergeleken met CIGS in andere landen zijn de Deense de oudste, met een gemiddelde leeftijd van 22 jaar. Met een gemiddelde leeftijd van 13,67 jaar zijn Franse CIGS de jongste organisaties, gevolgd door de Belgische (14,34 jaar) en Nederlandse (16,11 jaar).

Figuur 1. Aantal opgerichte CIGS per jaar

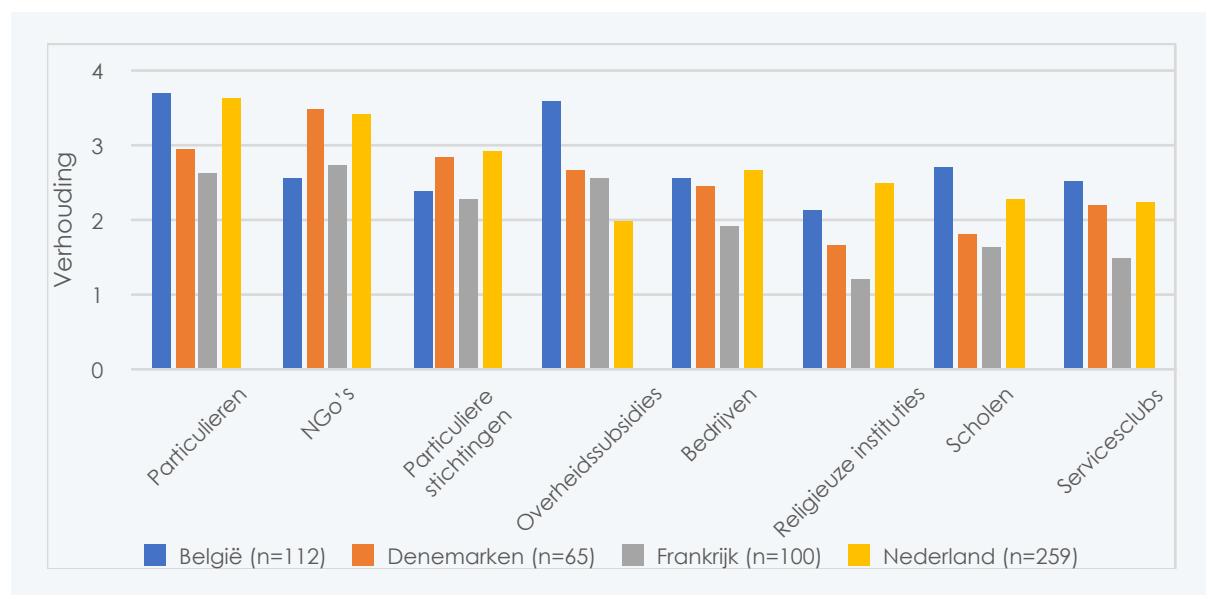
Hoewel Europese CIGS overall ter wereld actief zijn, handelen ze met name op het Afrikaanse continent: 71% van de CIGS is actief in Afrika, gevolgd door bijna 30% die werkzaam is in Azië en 8% van de CIGS die organisaties en projecten in Zuid-Amerika ondersteunt. De drie populairste landen zijn Kenia (13,5% of 53 CIGS), Oeganda (12% of 46 CIGS) en India (11,5% of 43 CIGS) (zie Figuur 2). Met een totaal aantal van 529 CIGS dat actief is in 86 verschillende landen zijn de Nederlandse CIGS het meest aanwezig wereldwijd. Over het algemeen zijn Belgische CIGS actief in 1,42 landen, Nederlandse CIGS werken in 1,5 landen, de Franse in 1,73 landen en de Deense in 2,23 landen.

Figuur 2. Top 10 landen waar interventies plaatsvinden (percentages)

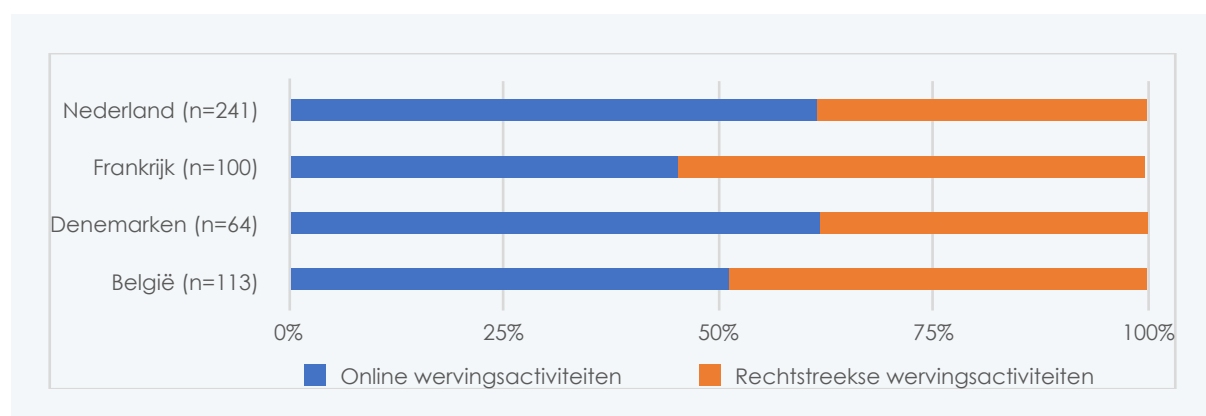
Figuur 3 laat de onderlinge verhoudingen van verschillende inkomstenbronnen van CIGS zien. Uit het algemene beeld blijkt dat CIGS steunen op particuliere donateurs en

openbare, meer geïnstitutionaliseerde typen donateurs. Als eerste valt op dat Belgische en Nederlandse CIGS het meest worden gesteund door particulieren, terwijl Deense en Franse CIGS vooral steun krijgen van ngo's. Zowel in Denemarken als in Nederland leveren particuliere stichtingen een aanzienlijke bijdrage aan het werk van CIGS. Opvallend is de belangrijke rol van overheidssubsidies in België. Met name Belgische gemeenten en provincies bieden een bijzondere ondersteuning aan het werk van CIGS. Ook valt België op door de opmerkelijk grote ondersteuning door scholen. Ondersteuning door religieuze instituties komt in Nederland het meest naar voren.

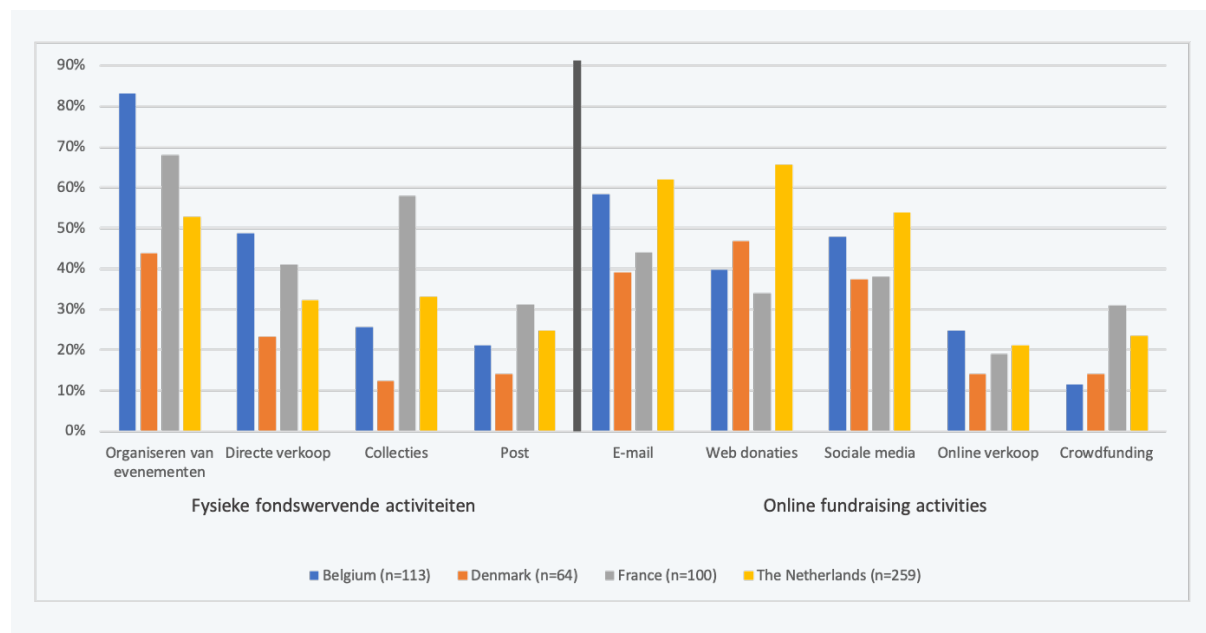

Figuur 3. Aandeel van verschillende inkomstenbronnen van CIGS

Daarnaast zetten CIGS uiteenlopende activiteiten op voor fondsenwerving. Daarbij valt meteen op dat CIGS in Frankrijk grotendeels afhankelijk zijn van rechtstreekse (offline) fondsenwervende activiteiten. Met name Nederlandse en Deense CIGS richten zich meer op onlinefondsenwervingsactiviteiten (zie Figuur 4).

Figuur 4. Online en rechtstreekse fondsenwervende activiteiten per land

Figuur 5. Verschillende fondsenwervende activiteiten per land

Figuur 5 biedt een overzicht van uiteenlopende fondsenwervende activiteiten waarvan CIGS gebruikmaken. Het valt op dat 83% van de Belgische CIGS aangeven dat zij fondsenwervende evenementen organiseren, vergeleken met slechts 44% van de Deense CIGS. Nederlandse CIGS richten zich meer op donaties via hun website en direct mailing, terwijl men zich in Frankrijk vooral richt op evenementen en collectes.

Het type donateurs en fondsenwervende activiteiten waar Franse en Belgische CIGS zich op richten, zorgen wellicht voor een duidelijkere publieke aanwezigheid van CIGS in deze landen. CIGS in Denemarken en Nederland leggen zich meer toe op onlinefondsenwervingsactiviteiten en worden ondersteund door geïnstitutionaliseerde donateurs, hetgeen vaak minder openbare aanwezigheid van de organisaties vergt. Als rechtstreekse interacties in levenden lijve noodzakelijk zijn voor een grotere publieke steun aan ontwikkelingssamenwerking, dan zou dat van invloed kunnen zijn op de rol die CIGS spelen op dit gebied.

4. Reactie van CIGS op COVID-19

Over het algemeen zijn de meeste CIGS betrokken bij ontwikkelingsinterventies voor de lange(re) termijn, zodat de COVID-19-crisis voor de meeste organisaties de eerste ervaring was met een noodsituatie. In deze paragraaf beschrijven we eerst welke impact de COVID-19-crisis heeft gehad op de reguliere interventies van CIGS, of ze nieuwe interventies hebben ingezet als reactie op de COVID-19-crisis en zo ja, hoe ze dat hebben gedaan. Daarnaast analyseren we waardoor de reactie van CIGS wordt bepaald, met speciale aandacht voor de belangrijkste kenmerken van landen en de belangrijkste verschillen tussen de landen onderling. Tabel 3 illustreert vier casestudy's, hun reactie op de crisis en welke impact de crisis heeft op de organisaties. Het werk van deze vier CIGS wordt in dit deel van het verslag voorgelegd.

	Case study 1	Case study 2	Case study 3	Case study 4
	Nederland - India	Nederland - Ghana	België - Congo	België - Peru
	2007	1989	2002	2002
	Projecten van faciliteiten voor de ontwikkeling van kinderen	Projecten van faciliteiten voor verbetering van gezondheidszorg, onderwijs en werkgelegenheid	Meerdere projecten ter ondersteuning van een kleine stad, vooral gericht op kinderen, gezondheidszorg en landbouw	Verbetering van onderwijs voor kinderen en jongeren
	Jaarbudget ± € 50.000	Jaarbudget ± € 99.500	Jaarbudget ± € 31.500	Jaarbudget ± € 50.000
	- Particulieren - ngo's - Participatiefondsen - Religieuze instituties	- Particulieren - Bedrijven - ngo's - Participatiefondsen	- Particulieren - Bedrijven - ngo's	- Particulieren - Overheid
	10 vrijwilligers	12 vrijwilligers	12 vrijwilligers	2 vrijwilligers
	Nieuwe projecten opgestart in verband met de COVID-19-crisis	Geen nieuwe projecten opgestart in verband met de COVID-19-crisis	Nieuwe projecten opgestart in verband met de COVID-19-crisis	Nieuwe projecten opgestart in verband met de COVID-19-crisis
	Impact van de crisis op inkomsten: aanzienlijke toename, maar men verwacht afname in de toekomst	Impact van de crisis op inkomsten: aanzienlijke toename en men verwacht dat dit niveau in de toekomst gelijk blijft	Impact van de crisis op inkomsten: aanzienlijke afname en men verwacht een verdere afname in de toekomst	Impact van de crisis op inkomsten: enigszins toegenomen en men verwacht dat dit niveau in de toekomst gelijk blijft

Tabel 3. Casestudy's noodhulpprojecten

4.1 Impact van de crisis op reguliere projecten en programma's

Tussen januari en september 2020 heeft de COVID-19-crisis rechtstreekse gevolgen gehad voor 88% van de reguliere projecten en programma's van CIGS. Ongeveer de helft daarvan heeft haar reguliere activiteiten minder intensief voortgezet (46%) en/of uitgesteld (62%). Bijna 30% van de CIGS moest (een deel van) de reguliere activiteiten definitief stilleggen. Belgische CIGS zijn vaker (36,4%) definitief gestopt met (een deel van) hun reguliere activiteiten, gevolgd door Deense (36,2%) en Franse CIGS (27,4%). Slechts 19% van de Nederlandse CIGS heeft besloten om haar reguliere activiteiten stil te leggen. Een klein deel van de CIGS begon haar activiteiten online aan te bieden (17%) en een klein aantal CIGS (6%) heeft de implementatie van de reguliere activiteiten versneld. Deense CIGS lijken het meest flexibel te zijn in de omschakeling naar een online-aanbod van hun activiteiten. CIGS in België (17,2%), Frankrijk (15,5%) en Nederland (19,2%) deden dit in mindere mate. Dat Deense CIGS over meer middelen beschikken, zowel qua financiën als qua personeel, verklaart gedeeltelijk waarom een groter aantal CIGS haar activiteiten online heeft kunnen blijven aanbieden. We hebben een aanzienlijke positieve relatie getroffen tussen het aantal betaalde werknemers en het jaarbudget van organisaties enerzijds en de mogelijkheid dat organisaties reguliere activiteiten online aanbieden anderzijds.

Redenen voor aanpassing of stopzetting van (de implementatie van) de reguliere activiteiten lopen uiteen van beperking van gezondheidsrisico's van plaatselijke werknemers en/of de doelgroep (60%), tot plaatselijke (reis)beperkingen van de autoriteiten in de landen waar de projecten lopen (58%) of in het land waar de CIGS gevestigd zijn (48%) en de gezondheidsrisico's van werknemers en vrijwilligers in het land van vestiging (32%). Slechts op de vijfde plaats noemen CIGS een afname van inkomsten (27%) als reden om hun interventies aan te passen of stil te leggen. Met name jongere en Belgische CIGS hebben hun interventies aangepast vanwege afgenomen inkomsten. Ook op dit gebied zien we dat verschillen tussen deze landen (deels) verklaard kunnen worden door kerneigenschappen van CIGS. CIGS met een hoger jaarbudget en/of meer betaalde medewerkers veranderen hun projecten vaker om gezondheidsrisico's van plaatselijke werknemers en/of de doelgroep te beperken. Reisbeperkingen in het land van vestiging van de CIGS hebben ook een aanzienlijk negatief effect op de voortzetting van de reguliere activiteiten van organisaties met een hoger jaarbudget. CIGS met meer vrijwilligers hebben vaker hun projecten gewijzigd om de gezondheidsrisico's te beperken voor werknemers/vrijwilligers in het land van vestiging van de CIGS.

Uit gesprekken met CIGS (zie tabel 4) blijkt dat de impact van de crisis op de (toekomstige) voortzetting van hun projecten ook afhankelijk is van de aard van hun interventies en van de huidige situatie in het land waarin het project loopt. Sommige projecten zijn 'in de wacht' gezet tijdens de lockdown en lopen nu weer als vanouds (bijvoorbeeld bouwprojecten), maar andere hebben fundamenteelere gevolgen ondervonden. Dat laatste geldt bijvoorbeeld voor CIGS die scholen en kinderopvang ondersteunen. Er zijn gevallen dat de school weer openging, maar ouders zich geen schoolgeld meer konden permitteren, zodat hun kinderen niet terug naar school konden, waarbij ook de financiële onafhankelijkheid van de scholen in het geding kwam. Daarnaast heeft de lockdown ertoe geleid dat veel kinderen momenteel nog steeds buiten het bereik van scholen zijn. Dat heeft tot gevolg dat sommige CIGS blijf geven van onzekerheid. "Het voelt alsof alle inspanningen van de afgelopen jaren van onszelf maar ook van onze partnerorganisatie in rook zijn opgegaan", zei een van de geïnterviewden van de derde casestudy. Hoewel de meeste CIGS aangeven dat ze (grote) gevolgen ondervinden, twijfelt geen van alle aan het voortbestaan van hun organisatie en maken zij allemaal plannen om hun werk in de toekomst voort te zetten:

Natuurlijk niet... Het is uitgesloten dat we onze partnerorganisatie nu in de steek laten. Ze krabbelen weer overeind na de lockdown en hebben met allerlei problemen te maken... We zullen ze echt niet in de steek laten.
(Geïnterviewde casestudy 3)

Al zijn CIGS vastbesloten om hun huidige partnerschappen voort te zetten, toch geven ze ook aan dat de COVID-19-crisis en de daaruit voortvloeiende reisbeperkingen een negatieve impact zullen hebben op het aangaan van nieuwe partnerschappen. 'Iemand recht in de ogen kijken' en 'een bepaald gevoel hebben over iemand' beschouwen ze als essentieel om een nieuwe samenwerking te beginnen. Toch geven de meeste CIGS aan dat ze nog genoeg mogelijkheden zien om nieuwe projecten op te starten met hun huidige partners.

	Case Study 1	Case Study 2	Case Study 3	Case Study 4
Reguliere activiteiten	Infrastructuurprojecten op het gebied van onderwijs en ontwikkeling van kinderen in India	Infrastructuurprojecten op het gebied van onderwijs en ontwikkeling van kinderen in Ghana	Meerdere projecten (weeshuis, scholen, apotheek, bakkerij) ter ondersteuning van burgers in een stad in Congo, voornamelijk gericht op kinderen, gezondheidszorg en een landbouwproject	Toegang tot onderwijs voor kinderen en jongeren in een dorpje in Peru
Impact op reguliere activiteiten	Financiering voor geplande projecten voor 2020 (bouw van een nieuwe keuken en sanitair gebouw) was al rond voor het begin van de COVID-19-crisis. Na vertragingen tijdens de lockdown zijn de bouwactiviteiten weer opgepakt	Financiering voor geplande projecten voor 2020 (bouw van een school) werd uitgesteld, wat leidde tot uitstel van bouwwerkzaamheden. Dit had geen rechtstreeks verband met de COVID-19-crisis.	De lockdown in Congo had grote gevolgen voor de voortzetting van de projecten. Scholen werden bijvoorbeeld gesloten, de bakkerij moest sluiten vanwege rantsoenering van bloem en mensen raakten werkloos waardoor ze hun medicijnen niet meer konden betalen bij de apotheek. Momenteel zijn de scholen weer open, maar de gevolgen van de financiële crisis zijn nog voelbaar, bijvoorbeeld doordat veel gezinnen geen schoolgeld kunnen betalen, wat de voortzetting van de projecten in het gevaar brengt	Onderwijs aan kinderen is tijdelijk stilgelegd, maar andere projecten die al ingepland waren, konden worden voortgezet, zoals de bouw van een klaslokaal
Toekomst perspectief	Reisbeperkingen maken het moeilijk om nieuwe samenwerkingen aan te gaan. Toch zijn er genoeg mogelijkheden om binnen huidige partnerschappen nieuwe projecten op te starten	Het zal 2-3 jaar duren om het project af te ronden en er zijn geen plannen om opnieuw een gelijksoortig project op te starten	Met name gebrek aan financiering en inkomsten baart deze organisatie zorgen. Zal ze de COVID-19-crisis wel kunnen doorstaan en zal ze in de toekomst nieuwe projecten kunnen opzetten?	Door hechte relaties met meerdere ngo's in Peru (vanwege de migratie-achtergrond van kernleden) en stabiele financiering door trouwe donateurs, zullen nieuwe projecten opgestart kunnen worden, bij voorkeur binnen bestaande partnerschappen

Tabel 4. Casestudy's: impact van de COVID-19-crisis

4.2 Noodhulp

Deze paragraaf biedt een analyse van de noodhulpprojecten die door CIGS en hun plaatselijke tegenhangers worden ondersteund, op basis van inzichten die naar voren komen uit de enquête en dossiers van de projectadministraties van CISU (Denemarken), La Guilde (Frankrijk), de provincie West-Vlaanderen (België) en Stichting Wilde Ganzen (Nederland).

Hoewel sommige CIGS zelf zwaar getroffen zijn door de COVID-19-crisis, voelden ze desalniettemin een grote solidariteit met hun plaatselijke partnerorganisaties en boden ze hun ondersteuning aan: 61% van de CIGS ondervond een toename van een vraag naar steun van hun partners. Uit interviews met CIGS komt naar voren dat de CIGS die COVID-19-projecten hebben opgestart, dat deden als reactie op een verzoek van hun partnerorganisaties. Met name partners van Deense CIGS hebben meer verzoeken (71%) om ondersteuning ingediend en 52% van de CIGS in onze dataset hebben nieuwe activiteiten opgestart in verband met de COVID-19-crisis. Er zijn geen aanzienlijke verschillen gebleken in het aantal CIGS dat op de crisis reageerde. We zien een aanzienlijke, positieve relatie tussen het budget van CIGS en het opstarten van COVID-19-noodprojecten. Tabel 5 geeft meer inzicht in drie van deze projecten.

	Case Study 1	Case Study 3	Case Study 4
Type noodhulp	Financiële steun aan twee projecten die noodvoedselhulp bieden	- Noodvoedselhulp - Medicatie en beschermingsmateriaal	- Leveren van medicatie - Noodvoedselhulp (drie voedselpakketten in juli, augustus en september)
Doelgroep	1. Ouders van kinderen met een handicap die gebruikmaken van kinderopvang van een lokale partnerorganisatie 2. Gezinnen in sloppenwijken met kinderen die normaliter een school van een partnerorganisatie bezoeken	Kinderen van het weeshuis en de kwetsbaarste inwoners van de stad	(Kwetsbare) inwoners van het dorp
Selectie van de doelgroep	Local partner organisations decided who to include and who not	Lokale coördinator van het project, die ook pastoor is en de plaatselijke context erg goed kent, heeft gekozen wie mocht deelnemen	Lokale coördinator van het project heeft overlegd met de raad van het dorp om te beslissen wie mocht deelnemen

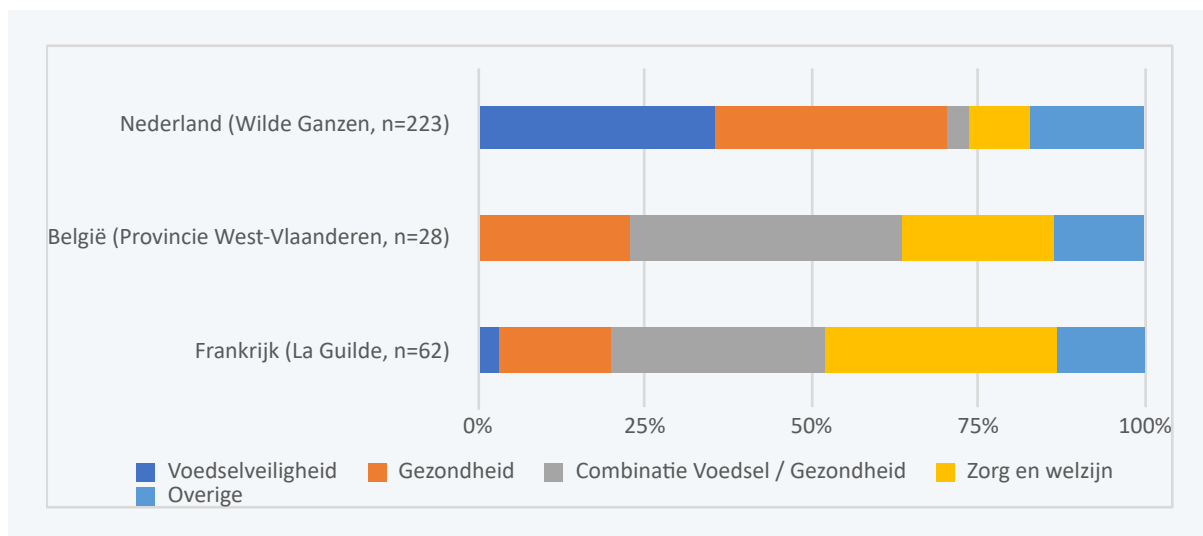
Tabel 5. Casestudy's noodhulpprojecten

Casestudy 2 heeft geen COVID-19-noodprojecten opgestart en is daarom niet opgenomen in dit overzicht.

Al blijkt uit de enquêteresultaten dat CIGS met een groter budget eerder nieuwe projecten opstartten met betrekking tot de COVID-19-crisis, toch startten ook veel CIGS met een klein budget nieuwe activiteiten op. Van de 454 CIGS die inzage boden in hun reactie op COVID-19, meldden 236 CIGS dat zij interventies opstartten als reactie op COVID-19. Het is opvallend dat de meeste geïnterviewden die nieuwe activiteiten opstartten, onmiddellijk hebben ingestemd om hun partnerorganisaties te helpen toen ze daarvoor werden benaderd, zelfs zonder na te denken over manieren om nieuwe fondsen te werven. De meeste CIGS die werden geïnterviewd (grote én kleine) meldden dat ze hun reguliere donateurs een nieuwsbrief hebben gestuurd met informatie over de noodhulpprojecten van partnerorganisaties. Deze financieringsverzoeken leverden een groot aantal donaties op. Afgezien van de inkomsten die voortvloeiden uit deze nieuwsbrieven, hebben meerdere CIGS ook noodhulpprojecten gefinancierd vanuit hun eigen reserves en/of hebben ze creatieve manieren bedacht om extra inkomsten te genereren, zoals mondklappers vervaardigen en verkopen, koekjes bakken of verkoop van producten uit het land van hun lopende project.

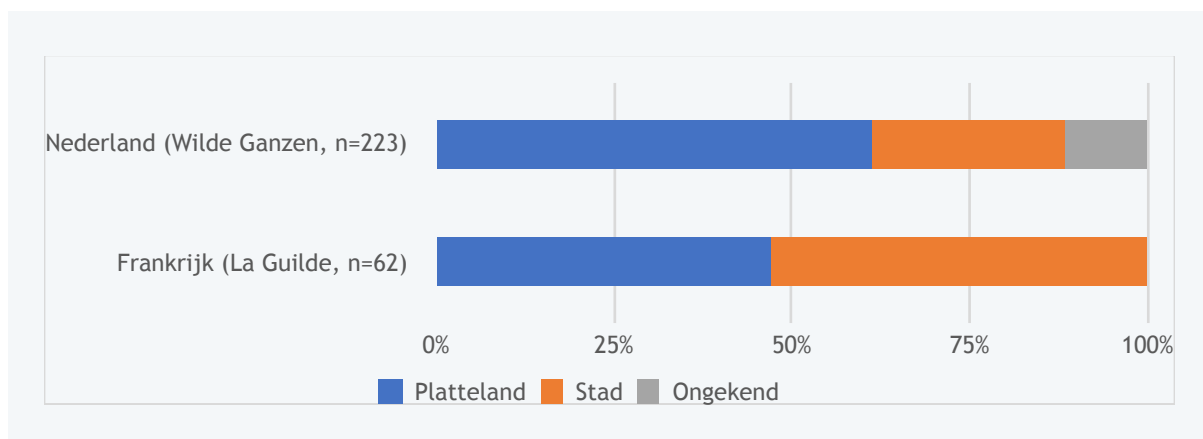
In de periode van maart tot november 2020 hebben CISU, La Guilde, de Provincie West-Vlaanderen en Stichting Wilde Ganzen in totaal 326 projecten ondersteund in 58 verschillende landen, ter waarde van een totaalbedrag van ruim € 5.390.000.³ Gezamenlijk richtten deze projecten zich op 2.087.786 begunstigden. Figuur 6 illustreert dat 68,2% van deze projecten gericht is op gezondheid (bijv. levering van mondklappers en ontsmettende handgel) in combinatie met voedselveiligheid (bijv. verdeling van voedselpakketten); 55% van alle projecten had geen specifieke doelgroep maar was bedoeld voor de gehele gemeenschap. Een op de vijf projecten (21%) was gericht op kinderen (mensen onder de 18 jaar) en bijna 20% van de projecten verstrekten steun aan ziekenhuizen. Het merendeel van de projecten (60%) vond plaats op het platteland. Iets meer dan de helft van de interventies van de Franse CIGS (52%) was gericht op een stedelijke omgeving (zie Figuur 7).

3. Dit is een te lage schatting van de steun die CIGS hebben geboden, met bijdragen vanuit de vier noodfondsen. Niet alle fondsen konden informatie verstrekken over de hoogte van de cofinanciering door de CIGS zelf.

Figuur 6. Globale sectorindeling

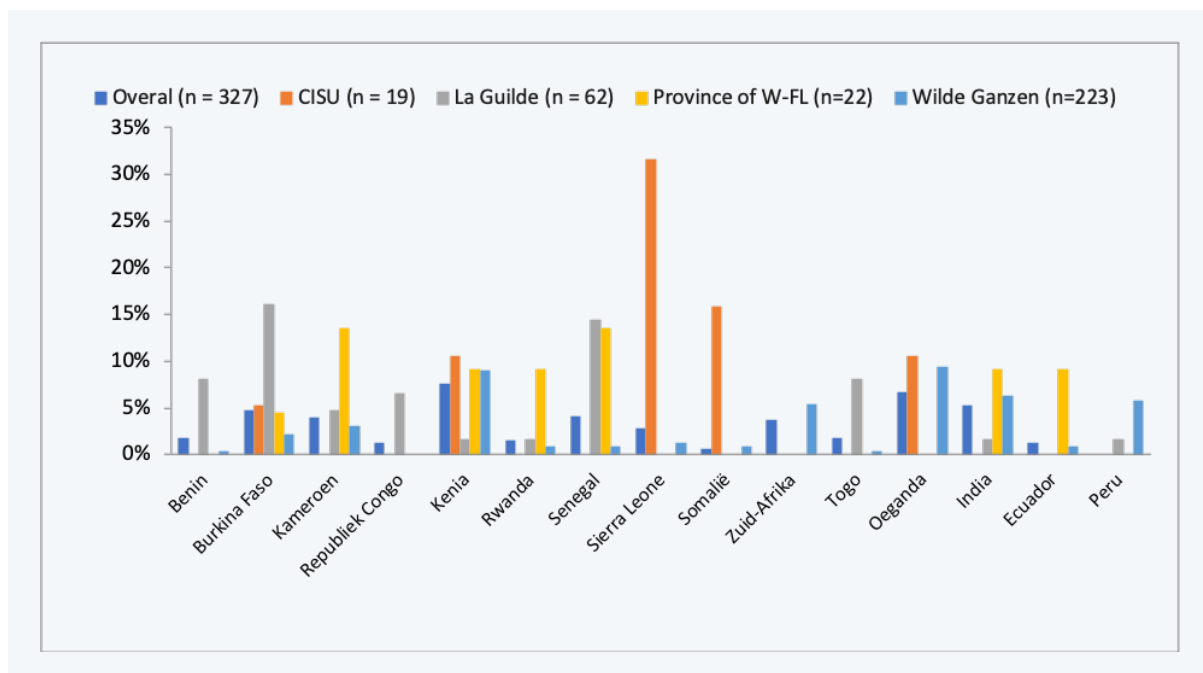
Gegevens over sectoren zijn niet beschikbaar voor het noodfonds van CISU

Figuur 7. Verhouding platteland - stad

Gegevens over sectoren zijn niet beschikbaar voor het noodfonds CISU

Figuur 8 illustreert het geografische zwaartepunt van de COVID-19-noodhulp-projecten die door CIGS zijn opgestart. Van de 326 noodhulpprojecten zijn er 221 (68%) uitgevoerd in Afrika, met Kenia (n=25) en Oeganda (n=23) als populairste projectlanden. Met 17 projecten heeft India de meeste projecten in Azië en in Latijns-Amerika geldt dat voor Peru (14 projecten). Een op de drie projecten van Deense CIGS vond plaats in Sierra Leone. Verder zien we bij Franse CIGS een grote focus op West-Afrika die ongetwijfeld verband houdt met het Franse koloniale verleden in deze regio. Over het algemeen kan men stellen dat de projectlanden die de meeste COVID-19-steun hebben gekregen van CIGS, overeenkomen met de landen waar CIGS normaliter tussenkomen.

Figuur 8. Landenoverzicht van COVID-19-noodhulpprojecten van CIGS

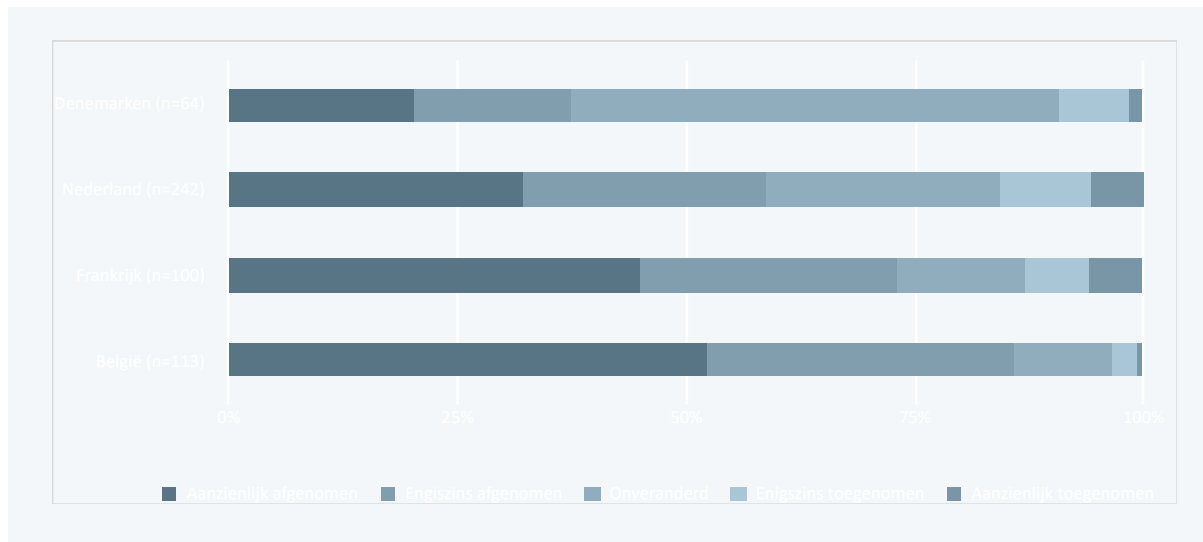
5. De impact van COVID-19 op CIGS

Hoewel veel CIGS snel hebben gereageerd op de COVID-19 vanuit hun solidariteit met partnerorganisaties en de gemeenschappen waarin ze werken, zijn de CIGS zelf ook zwaar getroffen.

In deze paragraaf beschrijven we de impact van de crisis op CIGS, met name de financiële gevolgen. Ten tweede analyseren we wat bepalend is voor de impact van de crisis op CIGS, door kerneigenschappen en verschillen tussen landen te vergelijken. Verder belichten we zorgen die worden geuit door CIGS en de kansen die de crisis daarnaast biedt.

5.1 Financiële impact

Van de CIGS heeft 64,8% een afname van inkomsten ondervonden, terwijl 23,5% heeft aangegeven dat het budget tot nog toe niet te lijden heeft gehad onder de crisis. Het budget van iets meer dan 10% van de organisaties is zelfs toegenomen.

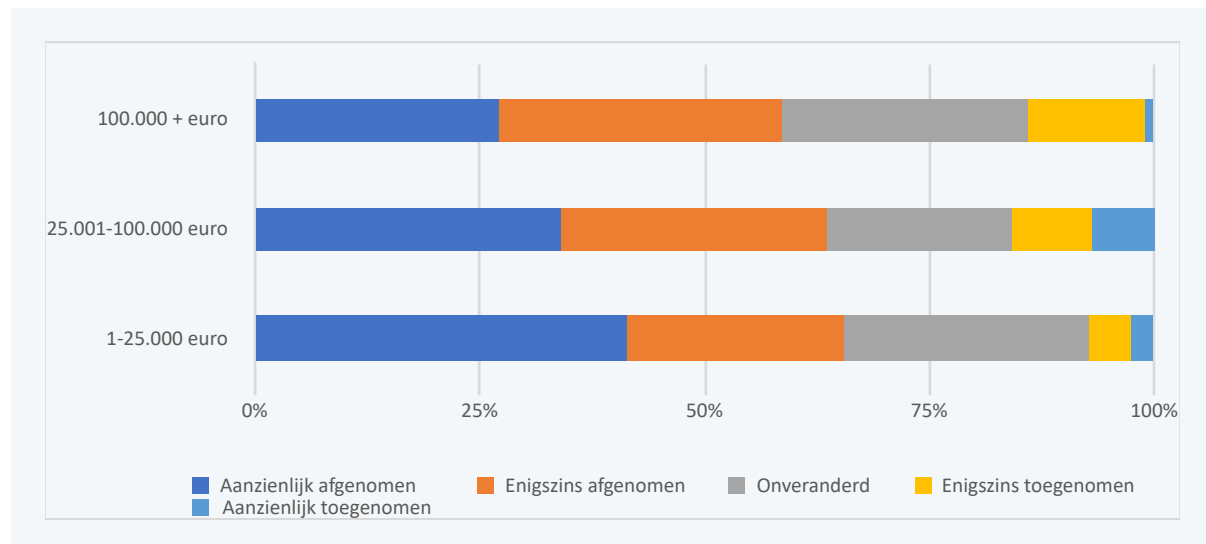

Figuur 9. Impact van de crisis op het budget van CIGS

Tot nog toe heeft de crisis voor CIGS in de onderzochte landen aanzienlijk uiteenlopende gevolgen gehad. Terwijl de crisis geen negatieve gevolgen heeft gehad voor het budget van het merendeel van de Deense CIGS, werden de Belgische CIGS het zwaarst getroffen doordat het budget van meer dan de helft van de CIGS aanzienlijk slonk, gevolgd door Frankrijk en Nederland (zie Figuur 9). Zoals in paragraaf 3.2 al is uiteengezet, zijn Belgische CIGS vooral afhankelijk van rechtstreekse fondsenwervende activiteiten zoals liefdadigheidsdiners, werving in scholen en op (kerst)markten. Vanwege de lockdown kon een groot deel van de wervingsactiviteiten van Belgische CIGS niet doorgaan. Een van de geïnterviewde CIGS gaf aan dat er aan het begin van 2020 ruim 20 festivals op hun agenda stonden waar zij aanwezig zouden zijn. Vanwege de COVID-19-crisis werden al deze festivals geannuleerd en daardoor zagen de CIGS een groot deel van hun verwachte inkomsten in rook opgaan (casestudy 3). Andere CIGS meldden dat hun reguliere donateurs hun werk tot nog toe bleven ondersteunen en soms zelfs hun donaties verhoogden.

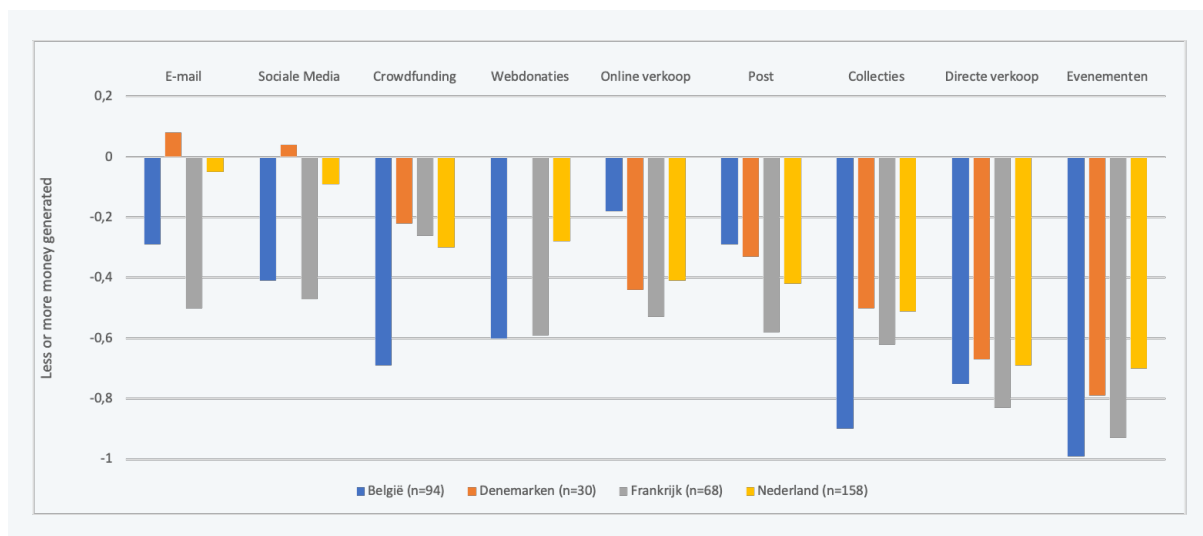
We hebben geconcludeerd dat organisaties die bijzonder afhankelijk zijn van rechtstreekse fondsenwervende activiteiten en van donaties van particulieren, overheidssubsidies en scholen, kwetsbaarder zijn voor een terugloop van inkomsten

vanwege de COVID-19-crisis. Tot nog toe hebben we geen verklaring gevonden voor het negatieve effect op overheidssubsidies, die normaliter een stabiele inkomstenbron vormen. Tot slot hebben we geconcludeerd dat CIGS met een kleiner jaarbudget aanmerkelijk harder zijn getroffen door de crisis (zie Figuur 10).

Figuur 10. Impact van de crisis naar omvang van de organisatie

In alle vier de landen hebben CIGS met name een scherp inkomstenverlies ondervonden in hun rechtstreekse fondsenwervende activiteiten (zie Figuur 11). CIGS hebben dit verlies niet kunnen compenseren via online-wervingsactiviteiten. De gemiddeld hogere leeftijd van CIGS-leden heeft mogelijk de organisaties gehinderd bij het ontwikkelen en implementeren van geslaagde online-wervingsstrategieën. De online-fondsenwervingsactiviteiten hebben slechts gefungeerd als strategie voor schadebeperking, terwijl de CIGS worstelden om de status quo van hun normale financiële situatie vast te houden. Alleen Deense CIGS is het gelukt om gemiddeld toegenomen inkomsten te genereren via online-mailing en campagnes op sociale media.

Figuur 11. Gewijzigde inkomsten uit fondsenwervende activiteiten

Op de vraag hoe zij verwachtten dat de crisis hun inkomsten in de nabije toekomst zou beïnvloeden, antwoordde 65,9% een afname te verwachten, een kwart verwachtte dat het budget van de organisatie stabiel zou blijven, terwijl 8,5% een toename van de inkomsten verwachtte.

5.2 Zorgen en kansen

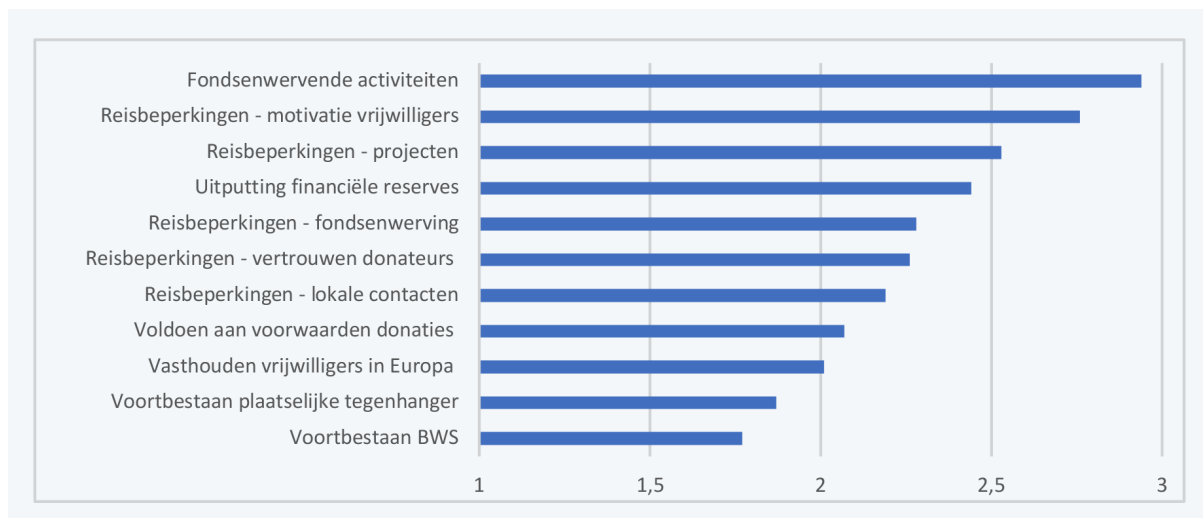
Algemeen gesproken lijken de Belgische en Franse CIGS zich het meest zorgen te maken over de toekomst. Aangezien het merendeel van de CIGS evenementen organiseren, is het niet verrassend dat zij zich over het algemeen het meest zorgen maken over de mogelijkheid om fondsenwervende activiteiten te organiseren. Met name Belgische CIGS, gevolgd door Franse organisaties, maken zich hier het meest zorgen over. Waarschijnlijk komt dat door hun grote afhankelijkheid van rechtstreekse wervingsactiviteiten. Deense CIGS uiten meer zorgen over het onderhouden van de betrekkingen met hun plaatselijke tegenhangers en over het voldoen aan voorwaarden voor donaties.

Daarnaast maken CIGS zich grote zorgen over de gevolgen van reisbeperkingen naar projectlanden wat betreft de motivatie van CIGS-leden. In de interviews kwam naar voren hoezeer ze de positieve energie misten die ze krijgen als ze hun plaatselijke tegenhangers en projecten bezoeken. Het werk van CIGS-leden wordt zwaarder doordat ze de resultaten van hun (fondsenwervende) inspanningen niet te zien krijgen.

Ik ben nog altijd heel gemotiveerd, maar het jaarlijkse bezoek is erg belangrijk voor me. Maar ook voor [de plaatselijke tegenhanger]. Ze zijn zo trots als ze ons alles laten zien wat ze in dat jaar hebben bereikt. En het contact met de kinderen, dat is ook erg belangrijk voor me... Als je een paar weken samen met

ze leeft, dag in dag uit, en je hebt gelegenheid om in levenden lijve met ze te praten. Dat geeft me zo veel energie dat ik er weer een jaar tegenaan kan.

Ondanks de negatieve gevolgen van de crisis voor de financiële situatie van CIGS en voor hun interventies, zijn CIGS over het algemeen niet al te bezorgd over het voortbestaan van hun eigen organisatie of van hun plaatselijke tegenhanger. Franse CIGS maken zich hier meer zorgen over dan CIGS in de andere landen. Figuur 12 geeft een overzicht van de mate van bezorgdheid die CIGS ervaren.

Figuur 12. Mate van bezorgdheid

Waarden X-as: 1. Niet bezorgd 2. Enigszins bezorgd 3. Bezorgd

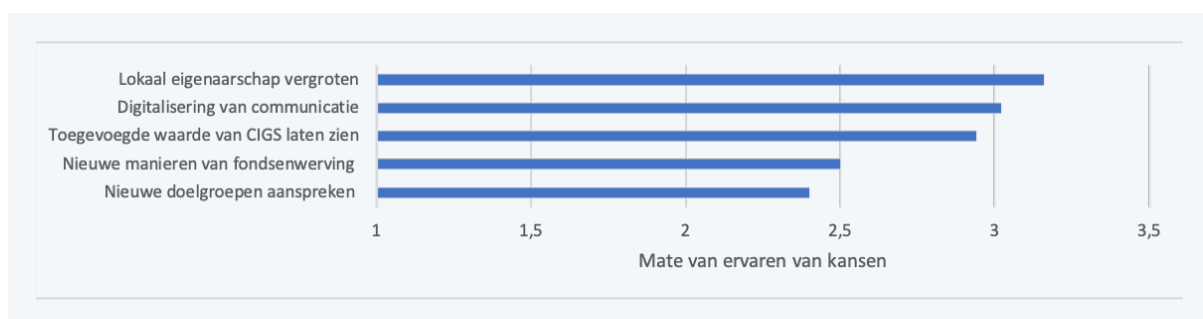
Over het algemeen zien we dat CIGS in Frankrijk, gevolgd door die in België, zich het meeste zorgen maken. Deense en Nederlandse CIGS zijn aanzienlijk minder bezorgd. We concluderen dat CIGS die afhankelijker zijn van rechtstreekse fondsenwervende activiteiten en/of overheidssubsidies gemiddeld bezorgder zijn.

CIGS noemen de negatieve impact op hun inkomsten niet alleen vanwege het wegvallen van rechtstreekse fondsenwervende activiteiten. Tijdens de interviews meldde een van de Belgische CIGS dat zij hierdoor ook minder gelegenheid hadden om het publiek te informeren over de leefomstandigheden van mensen in het globale zuiden. Anders gezegd zag deze organisatie het wegvallen van zulke evenementen als een bedreiging voor hun bijdrage aan wereldburgerschap. Deze bezorgdheid wordt ook geuit door een kernlid van casestudy 3:

In het begin kreeg ik de indruk dat de COVID-crisis een positief effect had op het gevoel van solidariteit met onze projecten. Nadat ik de eerste

mailing had verstuurd, gaven mensen spontaan geld, maar ik denk niet dat dat zo blijft. Mensen raken er ook aan gewend. Verder denk ik dat mensen tegenwoordig eerder hier [in België] voor elkaar willen zorgen. Voor hen zijn de projecten in het globale zuiden ver weg, en we kunnen geen evenementen meer organiseren om ze erbij betrokken te houden. Normaal gesproken zouden we ons overal laten zien, op kerstmarkten, overal... Dus ik denk dat mensen eerder willen zorgen voor mensen die dichterbij zijn.

Ondanks de negatieve impact van de crisis op CIGS, zien ze ook kansen. De Deense CIGS zien de meeste kansen in de crisis, gevolgd door Nederlandse CIGS. De meeste kansen zien ze in een toename van plaatselijk eigenaarschap van de partnerorganisatie(s) (zie Figuur 13): 12,3% van de CIGS meldde dat hun lokale partner vanwege de COVID-19-crisis eigenaarschap heeft verkregen om het project uit te voeren. Op dit gebied hebben we geen aanzienlijke verschillen tussen de landen aangetroffen. Uit de conclusies blijkt dat grotere en professionelere CIGS (wat betreft budget en aantal betaalde medewerkers) een toename van plaatselijk eigenaarschap zien, ten gevolge van de COVID-19-crisis. Sommige CIGS uiten hun zorgen ten aanzien van plaatselijk eigenaarschap. Zij melden dat de huidige crisis negatieve gevolgen heeft voor de (financiële) onafhankelijkheid van hun plaatselijke tegenhangers en dat het hun exitstrategie soms zelfs stillegt of omkeert.

Figuur 13. Mate van het ervaren van kansen
Waarde X-as: 1. Geen kansen – 5. Veel kansen

6. Slotopmerkingen

Uit ons onderzoek komt een aanmerkelijke veerkracht van CIGS naar boven. Veel van deze organisaties hebben manieren gevonden om hun reguliere werk voort te zetten en/of COVID-19-interventies op te starten. Ze vertonen een grote toewijding om steun te blijven bieden aan hun plaatselijke tegenhangers en de gemeenschappen waarin deze werkzaam zijn. Hoewel sommige CIGS hun normale activiteiten tijdelijk hebben stilgelegd, is het merendeel ervan overtuigd dat ze hun partners en hun werk in de nabije toekomst zullen kunnen blijven voortzetten. Ter afronding van dit verslag willen we een aantal algemene slotopmerkingen maken.

- CIGS die werkten aan een exitstrategie ondervonden vertraging bij dit proces vanwege de crisis. Onder andere door beperkte mogelijkheden voor plaatselijke fondsenwerving, vanwege de impact van COVID-19-maatregelen op de economische situatie, werden plaatselijke tegenhangers in toenemende mate (opnieuw) financieel afhankelijk van ondersteuning door CIGS. Tegelijkertijd ondervinden CIGS dat de huidige crisis wellicht leidt tot een machtsverschuiving tussen henzelf en hun plaatselijke tegenhangers, die een steeds grotere rol krijgen in besluitvormingsprocessen en implementatie.
- In de gehele hulpketen hebben alle betrokken actoren besloten om COVID-19-financiering uitsluitend aan bekende partners te verstrekken. CIGS hebben alleen ondersteuning geboden aan hun reguliere plaatselijke tegenhangers, steunorganisaties van CIGS hebben hun fondsen alleen opengesteld voor vaste partners en ook andere donateurs (bijv. particuliere stichtingen) hebben een dergelijk criterium toegepast. Dat is begrijpelijk, maar dit besluit kan negatieve gevolgen hebben voor zowel noordelijke als lokale organisaties die er tot dusver in geslaagd zijn om hun ondersteuning in onafhankelijkheid aan te bieden en die momenteel zelf ondersteuning nodig hebben om hun werk voort te zetten.
- Terwijl de persoonlijke ontmoeting het hart vormt van het werk van CIGS, kunnen langere reisbeperkingen wellicht verhinderen dat CIGS en hun plaatselijke tegenhangers elkaar persoonlijk ontmoeten. Zulke persoonlijke ontmoetingen zijn juist een motivatie voor CIGS-leden en spelen een katalyserende rol voor (het mobiliseren van) hun donateurs. Voortgezette reisbeperkingen kunnen daardoor ernstige gevolgen hebben voor het functioneren van CIGS.
- De gemiddelde, middelbare leeftijd van CIGS-leden in het merendeel van de onderzochte landen vormt wellicht een extra barrière, aangezien dit een beperking kan zijn voor het vermogen en de bereidheid van CIGS om af te

stappen van offline persoonlijke communicatie en offline-fondsenwervende activiteiten en over te schakelen naar een bestendige online-strategie.

- Mochten de gevolgen van de crisis doorwerken in de maatschappij van noordelijke landen, dan zou dat problemen kunnen opleveren voor het vermogen van CIGS om fondsen te werven bij bekende (particuliere) donateurs en om nieuwe (particuliere) donateurs te bereiken.
- Daarnaast kan een langer voortduren van de COVID-19-crisis gevolgen hebben voor de zichtbaarheid van CIGS binnen hun eigen gemeenschap: dat heeft niet alleen invloed op hun fondsenwervende activiteiten maar ook op de rol die ze spelen in het verstevigen van wereldburgerschap.
- De huidige reisbeperkingen nemen de belangrijkste prikkel weg om een CIGS te vestigen: een persoonlijke ontmoeting tussen iemand uit het noorden en mensen, gemeenschappen en organisaties uit het globale zuiden. Daardoor kunnen we op de langere termijn de vraag stellen welke gevolgen deze crisis kan hebben voor de gemeenschap van CIGS in bredere zin, nu er naar verwachting geen of slechts een beperkt aantal nieuwe CIGS zullen worden opgericht.

Het bovenstaande vraagt om weloverwogen bespiegelingen van CIGS, hun plaatselijke tegenhangers en CIGS-steunorganisaties over de manier waarop ze zich het beste kunnen aanpassen aan de huidige omstandigheden, hoe zij een aantal problemen van de kortere en langere termijn kunnen pareren en over hoe ze kunnen inspringen op de kansen die voortvloeien uit de crisis.

Literatuur

Agence Française de Développement (2019). Appel à initiatives, Plateforme des microprojets : Accompagnement et soutien aux micro-projets de solidarité internationale.

Clifford, D. (2016). International Charitable Connections: The Growth in Number, and the Countries of Operation, of English and Welsh Charities Working Overseas. *Journal of Social Policy* 45(3), 453-486.

Develtere, P., & De Bruyn, T. (2009). The emergence of a fourth pillar in development aid. *Development in practice*, 19(7), 912-922.

Godin J. (2013). Initiatives populaires de solidarité internationale en Wallonie et à Bruxelles : portrait et enjeux d'une coopération à taille humaine. *Mondes en Développement*, (1), 19-32.

Herfkens, E. (2001). Interdepartementaal Beleidsonderzoek: Medefinancieringsprogramma. Brief aan het Parlement.

Kinsbergen, S. (2014). Behind the pictures: Understanding private development initiatives. (Proefschrift, Radboud Universiteit).

Kinsbergen, S. (2017). Factsheet Unfold Private Development Initiatives. Radboud Universiteit.

La Guilde. (2016). Panorama des petites associations françaises de solidarité internationale.

Mevis, J. (2016). Een snapshot van de 4de Pijler in Vlaanderen (Onderzoek van 11.11.11).

Ministerie Buitenlandse Zaken, België (2008). Beleidsregels en subsidieplafond Jonge en Vernieuwende Organisaties.

Pollet, I., Habraken, R., Schulpen, L. W., & Huyse, H. (2014). The accidental aid worker: A mapping of citizen initiatives for global solidarity in Europe.

Plaisier, C., & Schulpen, L. (2014). Mondiaal burger daar en hier: Particuliere initiatieven en mondiaal burgerschap (NCDO-research series, 21).

Richey, L. A., & Ponte, S. (2014). New actors and alliances in development. *Third World Quarterly*, 35(1), 1-21.

Appendix 1.

Overzicht casestudy's						
Nr	Nr.	NL/BE	Jaar van oprichting	Interventie	Projectland	Kernleden*
1	BE	2002	Vooraf gericht op verbetering (toegang tot) onderwijs aan kinderen en jongeren	Peru	2	€ 50.000,00
2	NL	2004	Uiteenlopende projecten ter ondersteuning van de inwoners van de provincie Nyanza	Kenia	3	€ 24.738,00
3	NL	2016	Socioculturele projecten voor kinderen	Brazilië	5	€ 45.000,00
4	NL	1973	Ondersteuning van bouw en onderhoud weeshuizen	Indonesië	5	€ 50.000,00
5	NL	1996	Gericht op verbetering van gezondheidszorg en scholing van medisch personeel	Oeganda	5	€ 115.000,00
6	NL	2012	Meerdere projecten gericht op ontwikkeling van kinderen uit townships	Zuid-Afrika	6	€ 30.000,00
7	BE	2019	Ondersteuning van socioculturele projecten	Senegal	6	€ 3.936,00
8	BE	2009	Verbetering van onderwijs en gezondheidszorg voor kinderen met een handicap	India	8	€ 15.000,00
9	NL	2007	Projecten omtrent faciliteiten voor onderwijs en ontwikkeling van kinderen	India	10	€ 50.000,00
10	NL	2010	Project omtrent faciliteiten voor onderwijs en gezondheidszorg	Ghana	12	€ 99.399,00
11	BE	2002	Meerdere projecten (weeshuis, scholen, apotheek, bakkerij, landbouw) ter ondersteuning van inwoners van een Congolese stad, met name gericht op kinderen en gezondheidszorg	Democratische Republiek Congo	12	€ 31.411,55
12	NL	1991	Armoedebestrijding en verbetering van onderwijs en gezondheidszorg	Peru	15	€ 170.000,00
*Geen van de organisaties in de casestudy's had betaald personeel, hetgeen betekent dat alle actieve kernleden op vrijwillige basis werkten						